

Innhold

Forord	19
Kapittel 1	
Innledning	21
Målgruppe	21
Målet med boken	22
Miljøterapi og miljøarbeid	22
Hva er miljøterapeutisk arbeid?	24
Kunnskapsbasert praksis	25
Kjerneferdigheter i miljøterapeutisk arbeid	28
Kapitlenes oppbygning – mangfold og ulikhet	31
Referanser	36

DEL 1 OVERORDNEDE FORSTÅESESRAMMER

Kapittel 2	
Selvbestemmelse, samvalg og beslutningsstøtte – «hvor vanskelig kan det være?»	41
<i>Kari Høium</i>	
Hvordan kan du bidra til å fremme brukernes rett til selvbestemmelse?	42
Kunsten å få fatt i individuelle ønsker og behov	43
Kollegaveiledning og refleksjonsgrupper som verktøy for kompetanseheving	49
Ledelse og kvalitetsforbedring	49
Samvalg og beslutningsstøtte	51
Kunnskapsbase	52
Teoretisk forankring og refleksjon	54

Etiske betraktninger	55
Oppsummerende betraktninger	56
Anbefalt videre lesning	57
Digitale ressurser	57
Referanser	57
Kapittel 3	
Aktiv støtte	62
<i>Ulf Berge</i>	
Hva er Aktiv støtte?	63
«At noe bare blir gjort for meg, er ikke engasjerende»	64
Hvordan kan man støtte engasjement?	66
Tjenesteyteres rolle	67
Hotellmodellen	68
De fire kjerneelementene i Aktiv støtte	69
Kunnskapsbase	72
Vitenskapsteoretisk forankring og refleksjon	73
Verdigrunnlaget for Aktiv støtte	74
Refleksjoner rundt miljøarbeid	76
Deltakelse og bedre livskvalitet	77
Anbefalt videre lesning	78
Referanser	78
Kapittel 4	
SPELL	82
<i>Lilly Primstad Eskeland og Eivind Mikkelsen</i>	
Hva er SPELL?	83
Endringsarbeid ut fra SPELL	84
Resultat av endringsarbeid	87
Kunnskapsbase	88
Verdiperspektivet og refleksjon	93
Etiske refleksjoner	94
Anbefalt videre lesning	95
Referanser	95
Kapittel 5	
Livsfortellingsarbeid som grunnlag for personfokuset praksis	97
<i>Britt-Evy Westergård</i>	
Personsentrerte tjenester og personfokuset praksis	
– begrepsavklaring	99

Grunnlaget og rammebetingelsene for personfokusert praksis	101
Ledelse av personfokusert praksis	102
Begrunnelser for at livsfortellingsarbeid bør være grunnlaget for personfokusert praksis	104
Forskning om livsfortellingsarbeid	106
Seks kjerneområder i personfokusert praksis	108
Teoretisk forankring og etiske betraktninger	114
Anbefalt videre lesning	115
Referanser	115

Kapittel 6

Marte Meo – en metode for analyse og styrking av sosiale samspill

Monica Røstad og Aud Elisabeth Witsø

Kristian (40) og Marte Meo	119
Hva er Marte Meo?	120
Marte Meo samspillselementer	121
Noen teoretiske perspektiver av betydning for Marte Meo-metoden	122
Kristian vil ikke stå opp – et praksiseksempel	124
Marte Meos veiledningsprosess	125
Forskning på Marte Meo-metoden	130
Etiske og juridiske perspektiver	131
Anbefalt videre lesning	134
Referanser	135

Kapittel 7

Traumebevisst forståelse (TBF) som miljøterapeutisk forståelsesmodell i møte med mennesker med utviklingshemming

Oliva Teigland, Hanne Line Wærness og Anita Gjermestad

Utfordringer	137
Hva er traumebevisst forståelse?	139
Hvordan etablere en traumebevisst forståelse og tilnærming?	140
Tilknytning og interaksjon som utgangspunkt for utvikling	146
Sårbarhet hos mennesker med psykisk utviklingshemming	147
Betydning av traumebevisst forståelse i praksis	148
Erfaringsbasert kunnskap om TBF i tjenester til personer med utviklingshemming	148
Teoretisk forankring	149

Kritikken mot TBF og etiske betraktninger	150
Anbefalt videre lesning	151
Referanser	151
Kapittel 8	
Å strukturere hverdagsaktiviteter gjennom bruk av TEACCH	154
<i>Veerle Garrels</i>	
Tiltak – TEACCH	154
Kunnskapsbase	164
Vitenskapsteoretisk forankring og refleksjon	166
Etiske betraktninger	167
Anbefalt videre lesning	168
Referanser	168
Kapittel 9	
Funksjonelle analyser: Et miljødiagnostisk supplement	
til utforming av tiltak	171
<i>Jon Arne Løkke og Stian Orm</i>	
Utfordring som aktualiserer funksjonelle analyser	171
Gjennomføring av funksjonelle analyser	173
Funksjonelle analyser som hypotesetesting – og hva	
er hypotesene?	179
Terapeutferdigheter	180
Kunnskapsbase	181
Referanser	184
DEL 2 ETABLERING AV FERDIGHETER OG MESTRING	
Kapittel 10	
Motiverende intervjuing og stimulering av egen motivasjon	
hos personer med kognitiv funksjonsnedsettelse	187
<i>Jon Arne Løkke og Stian Orm</i>	
Beskrivelse av MI	188
MI – en liten kunnskapsbase	198
Teoretiske og etiske betraktninger	199
Referanser	200

Kapittel 11

Atferdsanalytisk basert ferdighetsetablering i miljøterapeutisk arbeid

<i>Silje Haugland og Rannveig Nasset</i>	
Utfordringer ved læring og atferdsendring	202
Strategier for ferdighetsetablering	203
Generalisering og opprettholdelse av atferd	209
Planlagt målrettethet eller dagliglivets samhandling	209
Individuelle tilpasninger	210
Terapeutens ferdigheter	210
Kunnskapsbase	211
Teoretisk forankring og refleksjon	213
Ethiske betraktninger	216
Anbefalt videre lesning	217
Referanser	217

Kapittel 12

Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

<i>Anita Sande</i>	
Kva er alternativ og supplerande kommunikasjon?	222
1 Tidlege tiltak – val av kommunikasjonsform	224
2 Å lære å kommunisere med ASK	227
3 Vidareutvikle personens kommunikasjon	233
Kunnskapsbase – sentrale omgrep i ASK-feltet	235
Forskning på ASK	236
Teoretisk forankring og refleksjon	237
Språktrening versus kommunikasjon	237
Frå signal til symbol	238
Ethiske betraktningar	239
Avslutning	240
Anbefalt vidare lesing	240
Referansar	241
Artiklar på nett/nettsider	242

Kapittel 13

Picture Exchange Communication System (PECS)

<i>Kim Henrik Liland</i>	
Fremgangsmåte	244
Fasene i PECS	245
Starte med PECS	251

Kunnskapsbase	254
Teoretisk forankring	255
Etiske betraktninger	256
Anbefalt videre lesning	257
Referanser	257
Kapittel 14	
Initiativbasert kommunikasjonsopplæring	259
<i>Silje Haugland og Kenneth Larsen</i>	
Amalie 4 år – autismespekterforstyrrelse	259
Anders 32 år – alvorlig psykisk utviklingshemming	259
Anne 12 år – kommunikasjon ved hjelp av bildeperm og iPad	260
Paraplyen initiativbasert kommunikasjonsopplæring	260
Ferdigheter for implementering	270
Tilpasninger	271
Kunnskapsbase	272
Kritiske innvendinger	275
Etiske betraktninger	275
Anbefalt videre lesning	276
Referanser	277
Kapittel 15	
Presisjonsopplæring for nøyaktighet og flyt i opplæring	283
<i>Gunn E. Haagensen og Jon Arne Løkke</i>	
Hvem trenger presisjonsopplæring?	283
Seks grunnleggende elementer i PO	284
PO som «teknikk» og tiltak	287
Terapeutferdigheter og hva terapeutene må ta hensyn til	288
Hvordan driver vi presisjonsopplæring?	290
Frekvensbygging som del av PO	296
Dataregistrering og overvåking av læring med Standard endringsskjema (SES)	297
Oppbygning av Standard endringsskjema	298
Evidens for effekt av PO	303
Filosofisk og konseptuelt grunnlag for PO	305
Retorikk, etikk og kritikk	306
Anbefalt videre lesning	307
Referanser	308

Kapittel 16

Velferdsteknologi	312
<i>Ole Kristian Storli</i>	
Olaf og bruk av velferdsteknologi	312
Definisjoner og ulike typer velferdsteknologi	313
Kartlegging, planlegging og tiltak	315
Eksempler på velferdsteknologiske tiltak	316
Sosial deltakelse, ferdigheter og inkludering	316
Mestring av aktiviteter og daglige gjøremål	317
Personvern	318
Kunnskapsbase	319
Gevinster av ulike typer velferdsteknologi	320
Politiske føringer og lovverk	321
Bakgrunn for velferdsteknologisatsingen	322
Innovasjon	323
Forutsetninger for å lykkes	323
Brukeren som ressurs	324
Lovverk	324
Teoretisk forankring og refleksjon	325
Ethiske betraktninger	327
Anbefalt videre lesning	329
Referanser	330

Kapittel 17

Sosiale historier – en metode for å fremme sosial tilhørighet og inkludering	333
<i>May Nyheim og Svein Harald Nygård</i>	
Målgruppe for sosiale historier	333
Bakgrunn for sosiale historier	335
Presentasjon av en sosial historie	335
Å velge en sosial historie	336
Prinsipper for å lage og presentere en sosial historie	338
Funksjonalitet	339
Presentasjon av den sosiale historien	340
Kunnskapsbase	340
Ny læringsteknologi og sosiale historier	342
Miljøterapeutens ferdigheter	343
Sosiale historier og endringer i synet på hva funksjonsnedsettelse er	345

Drøfting og kritisk refleksjon	346
Etisk refleksjon	346
Anbefalt videre lesning	348
Referanser	348
Kapittel 18	
Atferdsanalytiske metoder for å forebygge utfordrende atferd:	
Passive metoder	351
<i>Børge Holden</i>	
Aktive tiltak	351
Passive tiltak tar utgangspunkt i årsaker til utfordrende atferd	352
Hvilke ferdigheter terapeuten må ha	356
Eventuelle tilpasninger som er gjort for gruppen personer med kognitive funksjonsnedsettelse	357
Kunnskapsbase	357
Innvendinger mot metoden?	362
Etiske betraktninger	362
Anbefalt videre lesning	363
Referanser	364
Kapittel 19	
Differensielle forsterkningsprosedyrer – «fremelsking av ønsket atferd»	366
<i>Silje Haugland og Kjetil Viken</i>	
Hva er differensiell forsterkning?	367
Avdekke funksjonelle sammenhenger	367
Differensiell forsterkning av alternativ atferd (DRA)	368
Differensiell forsterkning av inkompatibel atferd (DRI)	370
Differensiell forsterkning av annen atferd (DRO)	371
Differensiell forsterkning av lavere rate av atferd (DRL)	372
Differensiell forsterkning av høyere rate av atferd (DRH)	373
Kompetanse hos personalet	374
Tilpasninger ved bruk av DR-baserte tiltak	375
Kunnskapsbase	376
Teoretisk forankring	379
Etiske betraktninger	380
Anbefalt videre lesning	381
Referanser	381

Kapittel 20

Atferdsavtaler	388
<i>Kjetil Viken og Jonny Finstad</i>	
Hva er atferdsavtaler?	388
Enkle atferdsavtaler	389
Komplekse atferdsavtaler	391
Nødvendig kompetanse for utarbeidelse av atferdsavtaler	394
Funksjonelle analyser av atferdsavtaler	397
Progresjon og regresjon	399
Vesentlige teoretiske begreper	402
Faglig grunnlag for atferdsavtaler	404
Teoretisk forankring	405
Ethiske betraktninger	406
Referanser	406

Kapittel 21

Emosjonsregulering for personer med kognitive funksjonsnedsettelse: et forsømt område	410
<i>Stian Orm og Jon Arne Løkke</i>	
Beskrivelse av utfordringer med emosjonsregulering	410
Emosjonsregulering: begreper og utvikling	412
Utvikling av emosjonsregulering	413
Beskrivelse av emosjonsreguleringstrening	414
Kunnskapsbase	417
Teknikker og terapeutferdigheter	418
Tilpasninger til personer med kognitive funksjonsnedsettelse	423
Teoretiske og etiske perspektiver	424
Ethiske betraktninger	425
Kritisk blikk	425
Referanser	426

DEL 3 PSYKISK HELSE

Kapittel 22

Dialektisk atferdsterapi	431
<i>Martin Ø. Myhre, Jon Arne Løkke og Anita J. Tørmoen</i>	
Borderline personlighetsforstyrrelse	431
Kjerneelementer i dialektisk atferdsterapi (DBT)	432

Kjedefanalyser	434
Ferdighetstrening i gruppe	436
Telefonkonsultasjoner	438
Støtte til behandlerlaget	438
Terapeutferdigheter	438
Tilpasninger til mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse ...	440
Kunnskapsbase	441
Teoretisk forankring	442
Etiske betraktninger	443
Anbefalt videre lesning	444
Referanser	444
Kapittel 23	
Aksept- og forpliktelsesterapi (ACT) i samtale- og miljøbehandling ...	447
<i>Børge Holden og Monica Vandbakk</i>	
ACT – en «samtaleutgave av atferdsanalyse»	447
Grunnleggende ideer	448
Innledende kartlegging: kasusformulering	450
ACTs ulike faser	450
Tilpasninger for personer med kognitive funksjonsnedsettelse ...	452
Hvilke ferdigheter terapeuten må ha	454
Kunnskapsbase	455
Bruerkunnskap	457
Teoretisk forankring og refleksjon	458
Anbefalt videre lesning	460
Referanser	460
Kapittel 24	
Kognitiv atferdsterapi	462
<i>Martin Ø. Myhre og Jon Arne Løkke</i>	
Målgruppe	462
En sentral forståelsesmodell	463
Standardiserte elementer i KAT	463
En rekke ulike behandlingsmanualer	465
Komponenter i behandlingen	465
Terapeutferdigheter	471
Tilpasninger til mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse ...	472
Kunnskapsbase	472
Utvikling av atferdsterapi over tre generasjoner	473

Etiske betraktninger og kritiske innvendinger	475
Anbefalt videre lesning	476
Referanser	476

Kapittel 25

Seksuell helse, kartlegging og veiledning	479
--	------------

Wenche Fjeld og Gerd Hilde Lunde

Personer med utviklingshemming og seksuell helse	479
Kartleggingsverktøyene KroppKunn og SexKunn og design	481
Effekten av seksualitetsopplæring – didaktikk og vurdering	484
Generalisering av kunnskaper	485
Avbruddskriterier og pålitelighet i målingene	485
Kartlegging av Ida	485
Slik gikk det med Ida	490
Validitet	490
Kunnskapsbase	491
Intervensjonene i en teoretisk ramme	491
Sosiokulturell læringsteori	495
Etiske betraktninger	496
Referanser	497

DEL 4 OPPLEVELSE

Kapittel 26

Aktiviteter med hest for trivsel, læring og helse	503
--	------------

Tobba Therkildsen Sudmann

Muligheter og utfordringer	504
Arbeidsmåter for aktiviteter med hest	506
Ryttersportens grunnverdier	507
Sikker og god praksis med hest	510
Utstyr til hest og rytter	511
Sikkerhet og førstehjelp	512
Kunnskapsbase for å bruke hest for menneskers helse og trivsel	512
Hvordan påvirker dyr og natur mennesker?	514
Grunnleggende forutsetninger for å bli påvirket av hest og natur ...	515
Sanse og ri	517
Vitenskapsteoretisk forankring og refleksjon	518

Menneskesyn, funksjon og deltakelse	518
Etisk og faglig forsvarlig bruk av dyr for menneskets helse	519
Anbefalt videre lesning	519
Offentlige dokumenter	520
Nettsider	520
Referanser	520
Kapittel 27	
Sanserom og multisensoriske miljø – et innblikk i hvordan disse miljøene kan bidra til utvikling og styrke relasjoner	525
<i>Veronica Skjønberg og Marthe Eidissen Holmeide</i>	
Sanserom og multisensoriske miljø	526
En metode i sanserom: Interessekartlegging	528
Kunnskapsbase	536
Relasjoner og kompetanse i sanserom	539
Teoretisk forankring og refleksjon	541
Etiske betraktninger	543
Anbefalt videre lesning	545
Referanser	545
Kapittel 28	
I takt? Musikkaktivitet i kvardag, miljøterapi og musikkterapi	549
<i>Brynjulf Stige</i>	
Musikkaktivitet i kvardag, miljøterapi og musikkterapi	550
Kunnskapsgrunnlaget for musikkterapi og helse- og sosialfagleg bruk av musikk	553
Ein kompleks intervensjon	554
Teoriperspektiv på musikk som aktivitet	556
Vitskapsteoretisk forankring og refleksjon	559
Etiske og estetiske perspektiv	560
Kunnskapssyn og menneskesyn	560
Dømmekraft og handlingsrom	561
Anbefalt vidare lesing	563
Referansar	563

DEL 5 KOMPLEKSE OG SAMMENSETTE PROGRAMMER

Kapittel 29

AART i botiltak 569

Børge Strømgren

Mulige årsaksforhold 569

Felles praksis som forutsetning for AART 570

AART – en metode for trening i sosial kompetanse 571

Kunnskapsbase 573

Forebygging – grunnlag for et godt liv 573

Behandlingssyn 574

Kritisk blikk på AART 575

Etiske betraktninger 577

Referanser 578

Kapittel 30

Pivotal Response Treatment (PRT) 581

Kenneth Larsen

Hva er Pivotal Response Treatment (PRT)? 582

Implementering 583

Oppmerksomhet 583

Tydelige læringsmuligheter 583

Variasjon 584

Følge barnets valg 585

Delt kontroll 585

Kontingent formidling av forsterkere 586

Direkte og naturlige forsterkere 586

Formidling av forsterkere på forsøk 586

Terapeutferdigheter 587

Målgruppe 588

Teoretisk grunnlag 589

Kritiske innvendinger og etiske betraktninger 590

Dokumentasjon på effekt 591

Anbefalt videre lesning 592

Referanser 592

Kapittel 31**Tidlig intervensjon for barn med autismspekterforstyrrelser**

(EIBI)	596
<i>Hanne Skau, Silje Nikolaisen og Sigmund Eldevik</i>	
Best effekt med intensiv opplæring basert på atferdsanalytiske prinsipper	596
Gjennomføring	599
Ferdighetene skal overføres til naturlige omgivelser	604
Hvilke ferdigheter bør støttepedagogen ha?	605
Kunnskapsbase	606
God, men varierende effekt overfor barn med autismspekterforstyrrelser	609
Teoretisk forankring og refleksjon	610
Innvendinger mot EIBI	612
Ethiske betraktninger	613
Anbefalt videre lesning	615
Referanser	615
Forfattere	619
Stikkord	627